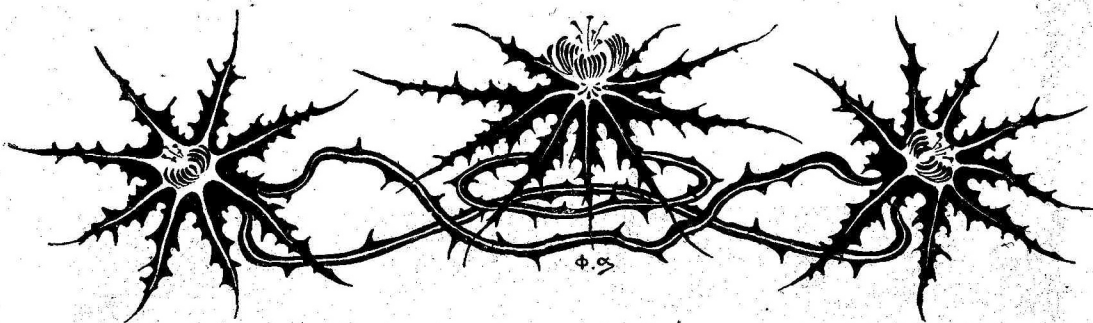

★ ΚΛΕΙΣΟΒΑ ★

ΤΟ ΟΝΕΙΡΟΝ ΤΟΥ ΤΖΑΒΕΛΛΑ

ΤΟ ἡ νύξ τῆς 24 πρὸς τὴν 25 Μαρτίου 1826. Νύξ βαθεῖα καὶ ἀστροφεγγής. Τὸ ὥραϊον κυανοῦν τοῦ οὐρανοῦ χρῶμα ἐδήλου ὑπὲρ ποτε τὴν γλυκύτητα καὶ ἐρασμιότητα αὐτοῦ. Οἱ ἐρωτύλοι ἀστέρες μαρμαίροντες καὶ φεγγοβολοῦντες ἐπὶ τοῦ ἀχανοῦς θό-

λου, ἐφαίνοντο ὠραιότεροι, πλήρεις χαρᾶς καὶ ἀγάπης. Οὐδὲν νέφος ἐπεσκίαζε τούτους. Διέσχίζον ζωηρῶς τὸ στερέωμα καὶ ἔσπευδον πρὸς συνάντησιν ἄλλου προσφιλοῦς ἀστέρος, ἀδιαφοροῦντες πρὸς πᾶν ὅ,τι ἐπὶ τῆς γηραιᾶς γῆς ἐξετιλίσσεται.

Αἱ τάλαιναι μητέρες ἠτοίμασαν ἄφ' ἐσπέρας τοὺς οἴκους καὶ τὰς λαμπάδας αὐτῶν διὰ τὴν μεγάλην τῆς αὔριον ἐορτήν, τὴν τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου. Σιγῇ βαθεῖα, σιγῇ νεκρική ἐβασίλευεν ἀνὰ τὴν ἡρωϊκὴν πόλιν τοῦ Μεσολογγίου. Τὴν σιγὴν ταύτην διέκοπτον τὰ βήματα τῶν ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων ἀγρυπνούντων ἀτρομήτων φρουρῶν, οἱ στόνοι τῶν ἐκ τῶν πληγῶν πασχόντων καὶ οἱ τὴν πόλιν καθ' ὥραν διασχίζοντες διαγγελεῖς, οἵτινες μετέβαινον παρὰ τῷ τιμημένῳ φρουράρχῳ Θανάσῃ Κότσικᾳ πρὸς ἐκτέλεσιν ὑψίστου πατριωτικοῦ καθήκοντος.

Τὰ ἐκ τοῦ ἀπηνοῦς πολέμου ἀπειρηκότα μέλη τῶν ἀθανάτων προμάχων τῆς Ἐλευθερίας ἀνεπαύοντο ἐπὶ ξηρᾶς κλίνης. Ὁ Ἰωσήφ τῶν Ρογῶν, ὁ ἀκαταπόνητος ἀντιλήπτωρ τῶν πασχόντων πολέμιστῶν, ἠυλόγησεν ἄφ' ἐσπέρας τὸ ἐν Χριστῷ ἀγαπητὸν ποίμνιον αὐτοῦ διὰ τὴν αὔριον μεγάλην ἡμέραν. Οὕτω, οὐδὲν προσμήνυε τὰ ἀληθῶς μεγάλα ἱστορικά γεγονότα τῆς ἐπιούσης. Ὁ Κίττος Τζαβέλλας ἀνεπαύετο καὶ αὐτὸς ἐν τῷ πενιχρῷ αὐτοῦ οἴκῳ, κειμένῳ ἈΜ τῆς πόλεως, ἔχων παρ' αὐτῷ τὸν νεογέννητον αὐτοῦ υἱόν. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀσελήνου ἐκείνης νυκτός, ἐν τῷ μέσῳ τῶν πόνων, τῆς στοναχῆς, ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐκ τῆς πείνης ἐκπνεουσῶν ἀτυχῶν ὑπάρξεων, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἀδήλου μέλλοντος τῆς ἀθανάτου φρουρᾶς, ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀπελ-

πισίας καὶ τῆς εἰδεχθοῦς πείνης, γυνὴ τις μεσηλιξ καὶ μελανειμονοῦσα ἤρπασεν ἐκ τῆς χειρὸς τὸν πατέρα τοῦ νεογεννήτου Τζαβέλλας. «Ἐγέρθητι, Κίτσε, ἐγέρθητι, ἔλεγε πρὸς αὐτόν. Ἴδὲ τὰς παμπληθεῖς ἐκείνας στρατιάς ἐτοιμαζομένας καὶ κινουμένας πρὸς τὴν νησίδα τῆς Κλεισοβάς. Ἐγέρθητι, λάβε τὰ ὅπλα σου καὶ σπεῦσον, ἵνα μὲ σώσης ἐκ τῆς καταστροφῆς!» Καὶ ὁ Τσαβέλλας ἠγέρθη ἀνέννησεν. Ἐζήτησε τὴν μελανειμονοῦσαν γυναῖκα· ἀλλ' οὐδαμοῦ ἦν αὐτὴ. Οἱ λόγοι ἐκείνης ἦσαν ἑναυλοὶ εἰς τὰς ἀκοὰς αὐτοῦ. Καὶ ἀνανήψαν προσέτρεξεν εἰς τὴν παραλίαν. Τὰ πρῶτα τῆς ἡμέρας πυρὰ ἐξεπέμποντο ἄνωθεν τῆς Βαρασόβης καὶ ἐχρῶσανον ἐλαφρῶς τὰς κορυφὰς τοῦ Ἀρακύνθου καὶ τοῦ Παναχαϊκοῦ. Ἡ νύξ ἐδίδε τὸν τελευταῖον ἀσπασμὸν πρὸς τὴν ἡμέραν. Ὁ Τσαβέλλας ἄφρωνος καὶ σκυθρωπὸς παρατηρεῖ τὴν πρὸ αὐτοῦ ἐκτεινομένην ὑγρὰν πεδιάδα, ἐξετάζει καὶ ἀνευρίσκει ὅτι οἱ καθ' ὅλην τὴν ΒΑ παραλίαν βάρβαροι ἡσυχολοῦντο εἰς ἐσπευσμένας προπαρασκευάς, ὅτι εἴκοσι πλοῖα αὐτῶν ἦσαν ἐτοιμα καὶ ὅτι ἡ διεύθυνσις τῶν πολεμίων ἔτεινε πρὸς τὸ ΑΜ. Καὶ ᾗδῃ συνδυάζων τοὺς λόγους τῆς μελανειμονοῦσης καὶ ἐξαφανισθείσης ἐκείνης γυναικὸς πρὸς ὅ,τι ἐνώπιον αὐτοῦ ἐξετιλίσσεται, δὲν ἐδράδυνε νὰ μαντεύσῃ τὸν σκοπὸν τῶν ἀτίμων βαρβάρων. Ἀλλόφρων φεύγει ἐκεῖθεν καὶ ταχὺς ὡς ἔλαφος καταφθάνει εἰς τὴν πρὸ τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Σπυριδωνος πλατεῖαν, ἥτις ἦν τὸ προσφιλὲς ἐντευκτήριον τῶν καπετανέων. Ἐκεῖ ὑπὸ τὴν σκιὰν τῶν πλατυφύλλων πλατάνων συνεζήτουν περὶ τῶν μελλόντων γενέσθαι. Ἐκεῖ ὁ Θανάσης Κότσικας, ὁ Νότης Μπότσαρης, ὁ Μακρῆς, ὁ Μάγερ, ὁ Κωλιδ-Πασχούλης καὶ οἱ λοιποὶ ἀθάνατοι ὑπερασπισταὶ τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου ἠχροάσαντο μετ' εὐλαθείας τῶν λόγων τοῦ Τζαβέλλας. Τὸ πολεμιστήριον ἤχευε ἅμα τῇ ἐφ. Διὰ μέσου τῶν σχολιῶν τῆς πόλεως ὁδὸν προσέρχονταν τὰ ἀδούλωτον ἔχοντα τὸ φρόνημα ἀνθρώπινα φάσματα, ἐτοιμα πρὸς πᾶσαν εὐγενῆ καὶ φιλότιμον θυσίαν. Ὁ Θανάσης Κότσικας, ὁ τιμημένος ἥρωες τοῦ Πέτα, ὁ εὐγενὴς προεστὴς, ὁ ὑπέροχος φρούραρχος, ὁ ἐπαξίως ἐπὶ κεφαλῇ πάντων τῶν συμπατριωτῶν αὐτοῦ τεθείς, μετὰ τὴν καστανὴν αὐτοῦ κόμην πλου-

σίως ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτοῦ πίπτουσιν, σοβαρὸς καὶ υπερήφανος, ἀναβὰς ἐπὶ λίθου, ὁμιλεῖ. Σιγὴ θρησκευτική. Παρίσταται ὁ ἄμεσος κίνδυνος τῆς Κλεισόδης καὶ ἡ ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη τῆς υπερασπίσεως τοῦ ὑστάτου προπυργίου τῆς ἡρωικῆς πόλεως. Ὁ Κίττος Τσαβέλλας ἀναλαμβάνει τὴν υπεράσπισιν τῆς τιμῆς καὶ τοῦ δικαίου τῆς φίλης πατρίδος. Ἐπιβαίνουν ἐτοίμων μονοξύλων ἑνδεκα ἐθελονταί: ὁ Φωτομάρας, ὁ Λάμπρος Βέϊκος, ὁ Μπρελλᾶς, ὁ Βαλτινός, ὁ Ζέρβας, ὁ Κοχῖας, ὁ Γιαννάκης Κότσικας, ὁ Σύψος, ὁ Μπακατσέλος καὶ ὁ Κόρπας μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ Κίττου. Ὁ Ἰωσήφ τῶν Ρογῶν εὐλογεῖ τὰ γενναῖα τῆς πατρίδος τέκνα, οἱ οἰκῖοι καὶ οἱ φίλοι ἀσπάζονται αὐτούς. Ἐν τῷ μέσῳ βροχῆς σφαιρῶν καὶ θυμοῦ δοκιμασίας πατῶσιν ἐπὶ τῆς νησίδος. Ὁ Κώστας Τρικούπης καὶ ὁ Δῆμος Δενδραμῆς φέρουσιν αὐτοὺς ἐκεῖ. Ὁ φρουραρχὴς Παναγιώτης Σωτηρόπουλος ὑποδέχεται αὐτοὺς καὶ ἑνδακρυσ περικλύσσεται τὸν στρατηγόν. Εἰσέρχονται εἰς τὸν ναὸν πάντες, ἀσπάζονται τὴν εἰκόνα τῆς ἁγίας Τριάδος καὶ ἀριθμοῦνται. Ἐκατὸν τουφεκοβολιστὰς, εἴκοσι κανονιοβολιστὰς καὶ οἱ προσελθόντες ἑνδεκα. Τρεῖς νεαροὶ γυναικὲς ἡ Χρυσάιδω, ἡ Μαργιώ καὶ ἡ Ἀλεξάνδρα κομίζουν τοῖς πολέμισταῖς ὕδωρ, ρακὴν καὶ πυριτιδοβολὰς. Μία πᾶσα ὑπὸ τὸν γενναῖον Κώσταν Τρικούπην υπερασπίζει ἐρρωμένως τὴν νησίδα. Δισχιλίιοι Ὀσμανλίδαι καὶ Ἀλβανοὶ ἐφορμῶσιν ἀνάθεκτοι. Οἱ Μεσολογγῖται κεχυμένοι ὀπισθεν τῶν ὀχυρωμάτων αὐτῶν, ἀναπηδῶσιν αἰφνης, θέτουν τὰ μακρὰ αὐτῶν τηλεβόλα ἐπὶ τῆς ὀφρύος τῶν τοιχωμάτων των καὶ ἀποστελλουσιν εἰς τοὺς πολεμίους εὐστοχον χαιρετισμόν. Αἱ πρῶται γραμμαὶ πίπτουσιν· αἱ δευτέραι τρέπονται εἰς φυγὴν. Ὁ Κιουταχῆς μαίνεται. Δευτέρα ἐπίθεσις σφοδρότερα. Τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα. Τρίτη, ἡ αὐτὴ ἔκθασις. Πίπτουσιν οἱ ἐρυθροχίτωνες Γάλλοι ἀξιωματικοὶ καὶ πολλοὶ ἄλλοι Τούρκοι. Ὁ καταστροφεὺς τῶν Ψαρῶν Βούνασης πίπτει καὶ ὁ Κιουταχῆς πληγώνεται εἰς τὴν κνήμην. Ὁρῆ καὶ λύσσα τῶν βαρβάρων. Ὁ σατράπης ἀπάγεται ἐπὶ φορείου. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς λύσσης τῆς ἐπαισχύντου φυγῆς καὶ τῆς καταστροφῆς ἐπέρχεται σιωπηλὴ ἀνακωχή.

Εἶναι μεσημβρία. Ὁ Φοῖβος ρίπτει καθέτως τὰς ἀκάμπτους αὐτοῦ ἀκτῖνας, ὡς ἀκαμπτον ἦν καὶ τὸ φρόνημα τῶν τε τιμημένων προμάχων. Οἱ ἄνδρες πεινῶσιν. Ὁ πρῶτος οὗτος ἀγὼν διαρκεῖ 4 ὅλας ὥρας. Ὁ Τζαβέλλας κερνᾷ τοὺς ἥρωας τοῦ ἰδίου χερσὶν οἰνόπνευμα. Τὸ ἥθικόν παραμένει τὸ αὐτό. Πρώτῃ ὥρᾳ μ. μ. Ὁ ἀγὼν ἐπαναλαμβάνεται ὑπὸ τὰς ἄμεσους διαταγὰς τοῦ Ἱμπραήμ. Τὸ αἷμα τῶν ἀδίκως ἐν Κρήτῃ πρὸ τινος πεσόντων ζητεῖ ἐτέραν ἐκδίκησιν ἀμελικτον, περιφανῆ. Ἰδοὺ ἡ ὥρα. Ἐμπρός! Χιλιάδες πτωμάτων καλύπτουσιν τὴν ὑγρὰν ἐπιφάνειαν. Ἡ πᾶλα τοῦ Τζαβέλλα θραύεται ὑπὸ ἐχθρικῆς σφαίρας. Οὐδεὶς φόβος περὶ τοῦ ἀρχηγοῦ, ὅστις στερεῶ τῷ ποδὶ ἀναρτᾷ πρὸ τῆς εἰκόνης τῆς Τριάδος, ὡς εὐλαβῆ προσφορὰν, τὴν εἰς δύο κοπεῖσαν σπάθην. Ἡ ἡμέρα κλίνει καὶ ὁ ἀγὼν λυσσώδης ἐξακολουθεῖ ὑπὸ τὸν Ἱμπραήμ. Ἡ νίκη διαγελᾷ υπεράνω τοῦ ναῖσκου. Ὁ Κότσικας, ὁ Μπότσαρης, ὁ Μακρῆς, ὁ Ἰωσήφ τῶν Ρογῶν καὶ οἱ λοιποὶ διακρίνουν σημεῖον τι ἐπὶ τῆς

Τριάδος. Ὁ Τζαβέλλας ζητεῖ ὕδωρ καὶ πυριτιδοβολὰς. Δύο πλοίαρια τὸ μὲν ὑπὸ τὸν Πέτρον Γαλιῶτον, τὸ δὲ ὑπὸ τὸν Ζαφείριον Ράπσην ἀναλαμβάνουσι τὴν βαρεῖαν ἐντολήν. Πίπτει ὁ Γαλιῶτος ὑπὸ βροχὴν σφαιρῶν. Σώζεται τὸ πλοίαριον αὐτοῦ καὶ οἱ ἐν αὐτῷ Κώστας Δροσίνης καὶ Γεώργιος Βαλτινός. Ὁ Ράπσης ἀποβιδάζει τὸ πολύτιμον αὐτοῦ φορτίον, ὑπὸ τὰς διπλὰς ζητωκραυγὰς τῶν τῆς νησίδος καὶ τῶν τῆς παραλίας τοῦ Μεσολογγίου, ὁ πόθεν οἱ τιμημένοι κάτοικοι φασματώδεις παρακολουθοῦσι τὸν λυσσώδη ἀγῶνα. Θαυμάζουσι τὴν νεωτέραν Σπαρτιάτιδα Χρυσάιδω, ἥτις φέρει ἐν τῇ ἀριστερᾷ ἀγκάλῃ τὸ νήπιον αὐτῆς καὶ διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς θερίζει τοὺς ἀτίμους τοῦ Ἰσλάμ.

Οἷα αὐταπάρνησις! Ἡ ἐπηρμένη ὀφρὺς τοῦ Ἱμπραήμ ταπεινοῦται πρὸ τῆς νησίδος. Ἦτο περίπου ἑσπέρα ὅτε καὶ πάλιν οἱ βαρβαροὶ ἐφώρμησαν λυσσώδως κατὰ τῶν ἡμέτερων. Ὁ Τζαβέλλας καταφέρει καίριον τραῦμα κατὰ τῶν ἀπίστων. Βάλλει κατὰ τοῦ Σουλεϊμάν, γάλλου γαμβροῦ τοῦ Ἱμπραήμ. Τὸ βλημα ὑπῆρξεν εὐστοχον. Πίπτει ὁ εὐρωπαῖος ἐκεῖνος σατράπης καὶ μετ' αὐτὸν πίπτει καὶ ὁ δολοφόνος Χουσεῖν, βληθεὶς ὑπὸ τοῦ πυροβολητοῦ Κόρπα. Ὁ ὀλεθριος δαίμων ἐπλήρωσε τὸ αἷμα τῶν Κρητῶν ὡς ὁ Καρα Ἀλῆς τὸ τῆς Χίου. Ἡ ἀπώλεια αὐτῇ τρέπει τοὺς βαρβάρους εἰς φυγὴν. Οἱ ἡμέτεροι ἐπωφελοῦνται τοῦ πανικοῦ τούτου. Ἐξέρχονται ἀτρόμητοι. Κατακτῶσι δώδεκα πλοίαρια καὶ ἀνεγείρουσιν υπερήφανον τρόπαιον ἐκ δισχιλίων περίπου λαφυραγωγηθέντων ὅπλων εὐρωπαϊκῶν. Οἱ ἐχθροὶ ἀπώλεσαν χιλίους ἐπτακοσίους ἄνδρας. Οἱ ἡμέτεροι τριάκοντα πέντε. Οἷα πάλη γιγάντων!

Εἶνε ἤδη νύξ. Οἱ κάτοικοι ἀμφοτέρων τῶν φύλων καὶ πάσης ἡλικίας εὐρίσκονται εἰς τὸ παράλιον. Ἀναμένουσι τοὺς 96 ἐπιζήσαντας τιμημένους ἥρωας. Ὁ Τζαβέλλας ὕψων χρυσοῦν σημαίαν, λάφυρον τῶν βαρβάρων, ἀποβιδάζεται! Ἀκολουθοῦσιν οἱ ἄλλοι. Τὸ κόκκινον κύμα ὑποχωρεῖ. Ἐν τῷ μέσῳ χαρὰς καὶ δακρύων, ἐν τῷ μέσῳ ταραχῆς καὶ θάρρους, ἐν τῷ μέσῳ πείνης καὶ ἀνδρείας, ἐν τῷ μέσῳ ἐλπίδων καὶ σκότους, ὁ Ἰωσήφ τῶν Ρογῶν ὀδηγεῖ τοὺς ἥρωας εἰς τὸν ναὸν τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος καὶ ἐκεῖ ψάλλεται ἡ λειτουργία τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου. Τὸ θρησκευτικὸν καθῆκον ἐπιτελεῖται. Οἱ οἱ χρόνοι, οἱ οἱ ἄνδρες, οἱ οἱ ψυχαί, οἱ οἱ νόες!

Πρὸ τῆς τόσης ἀσυλλήπτου ἀνδρείας Σας, ὦ τιμημένοι Πατέρες, πρὸ τῆς τόσης εὐγενοῦς αὐταπαρνήσεώς Σας, πρὸ τῆς τόσης υπερευγενοῦς φιλοτιμίας Σας, πρὸ τῆς ὀνειρώδους καρτεροφυγίας Σας, πρὸ τῆς υπερέλαμπρου εἰκόνης τῆς Κλεισόδης, ἥτις ζωηρὰ πρὸ ἐμοῦ παρίσταται, χύνω δάκρυα θερμὰ εὐγνωμοσύνης καὶ ἀνακράζω:

«Εἶθε αἱ μεγάλαι ὕμνων ψυχαὶ νὰ ἐμπνεύσωσι πόρωθεν τὰς νεωτέρας τῶν Ἑλλήνων γενεὰς ἐν τῇ ἐκπληρώσει τοῦ θρησκευτικοῦ, τοῦ οἰκογενειακοῦ, τοῦ κοινωνικοῦ καὶ τοῦ πρὸς τὴν χεимаζομένην φίλην Πατρίδα καθήκοντος! Εἶθε, μυριάκις εἶθε!»

Ἐν Ἀθήναις, μηνὶ Μαρτίῳ 25, 1908.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Χ. ΛΑΜΠΡΟΣ

Καθηγητὴς ἐν τῇ Ν. Σχολῇ τῶν Δοκίμων